

ЗАТВЕРДЖУЮ

**Голова Експертної комісії
Українського інституту національної пам'яті
з питань визначення належності об'єктів
до символіки російської імперської політики**

 Віктор БРЕХУНЕНКО
29 грудня 2025 р.

**Фаховий висновок щодо належності об'єктів
(географічних об'єктів, назв юридичних осіб та об'єктів права власності,
пам'ятників та пам'ятних знаків), присвячених російському
літературному критикові та публіцисту Миколі Олександровичу
Добролюбову (1836–1861), до символіки російської імперської політики**

Нормативно-правова підстава експертизи: частина 2 статті 6 Закону України «Про засудження та заборону пропаганди імперської політики в Україні і деколонізацію топонімії» № 3005-IX від 21 березня 2023 р. із змінами, внесеними Законом № 3097-IX від 03.05.2023 р.; підпункт 17-3 пункту 4 Положення про Український інститут національної пам'яті, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.11.2014 № 684 «Деякі питання Українського інституту національної пам'яті»; Положення про Експертну комісію Українського інституту національної пам'яті з питань реалізації норм Закону України «Про засудження та заборону пропаганди російської імперської політики в Україні і деколонізацію топонімії», затверджене Наказом Міністерства культури та інформаційної політики України від 25.07.2023 № 399 «Про затвердження Положення про Експертну комісію Українського інституту національної пам'яті з питань реалізації норм Закону України "Про засудження та заборону пропаганди російської імперської політики в Україні і деколонізацію топонімії"» із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства культури та інформаційної політики України № 429 від 15.08.2023 № 429, Наказ Українського інституту національної пам'яті від 05.10.2023 № 35 «Про утворення Експертної комісії з питань визначення належності об'єктів до символіки російської імперської політики».

Визначення термінів у розумінні статті 2 Закону:

російська імперська політика (російська колоніальна політика) – система заходів, що здійснювалися органами управління, збройними формуваннями, політичними партіями, недержавними організаціями, установами, підприємствами, групами чи окремими громадянами (підданими) Російської імперії, Російської республіки, Російської держави, Російської Соціалістичної Федеративної Радянської Республіки, Російської Радянської Федеративної Соціалістичної Республіки, Союзу Радянських Соціалістичних Республік, Російської Федерації, спрямованих на підкорення, експлуатацію, асиміляцію Українського народу;

пропаганда російської імперської політики – публічна глорифікація або виправдання російської імперської політики, поширення інформації, спрямованої на виправдання російської імперської політики, а також публічне використання продукції, що містить символіку російської імперської політики, публічне заперечення злочинів (репресивних заходів) проти Українського народу;

русифікація – складова російської імперської політики, спрямована на нав'язування використання російської мови, пропагування російської культури як вищих порівняно з іншими національними мовами та культурами, витіснення з ужитку української мови, звуження українського культурного та інформаційного простору;

українофобія – дискримінаційні дії, публічно висловлені заклики, у тому числі в медіа, у літературних та мистецьких творах, що заперечують суб'єктність Української держави, української нації, боротьбу проти підкорення, експлуатації, асиміляції Українського народу, а також правомірність захисту політичних, економічних, культурних прав Українського народу, розвитку української національної державності, науки, культури, зневажають питомі етнокультурні ознаки українців, ігнорують українську мову та культуру.

символіка російської імперської політики – символіка, що включає, у тому числі, гімни Російської імперії, Російської Федерації чи їх фрагменти; зображення, пам'ятники, пам'ятні знаки, написи, присвячені особам, які обіймали керівні посади в органах влади і управління, політичних організаціях, партіях, збройних формуваннях зокрема Російської імперії, і брали участь або сприяли реалізації російської імперської політики (крім зображень, пам'ятників, пам'ятних знаків, написів, присвячених особам, пов'язаним із захистом політичних, економічних, культурних прав Українського народу, розвитком української національної державності, науки, культури); зображення, пам'ятники, пам'ятні знаки, написи, присвячені

особам, які публічно, у тому числі в медіа, у літературних та інших мистецьких творах, підтримували, глорифікували або виправдовували російську імперську політику, закликали до русифікації чи українофобії (крім зображень, пам'ятників, пам'ятних знаків, написів, присвячених особам, пов'язаним із захистом політичних, економічних, культурних прав Українського народу, розвитком української національної державності, науки, культури); зображення гасел, цитат осіб, які обіймали керівні посади в органах влади і управління, політичних організаціях, партіях, збройних формуваннях зокрема Російської імперії, і брали участь або сприяли реалізації російської імперської політики, публічно, у тому числі в медіа, у літературних та інших мистецьких творах, підтримували, глорифікували або виправдовували російську імперську політику, закликали до русифікації чи українофобії (крім зображень гасел, цитат, пов'язаних із захистом політичних, економічних, культурних прав Українського народу, розвитком української національної державності, науки, культури), працівників радянських органів державної безпеки всіх рівнів; назви населених пунктів, районів у містах, скверів, бульварів, вулиць, провулків, узвозів, проїздів, проспектів, площ, майданів, набережних, мостів, інших об'єктів топонімії населених пунктів, підприємств, установ, організацій на території України, яким присвоєні імена або псевдоніми осіб, які обіймали керівні посади в органах влади і управління, політичних організаціях, партіях, збройних формуваннях зокрема Російської імперії, і брали участь або сприяли реалізації російської імперської політики, які публічно, у тому числі в медіа, у літературних та інших мистецьких творах, підтримували, глорифікували або виправдовували російську імперську політику, закликали до русифікації чи українофобії (крім зображень, пам'ятників, пам'ятних знаків, написів, присвячених особам, пов'язаним із захистом політичних, економічних, культурних прав Українського народу, розвитком української національної державності, науки, культури).

Предмет експертизи: відповідність об'єктів (географічних об'єктів, назв юридичних осіб та об'єктів права власності, пам'ятників і пам'ятних знаків), присвячених російському літературному критикові та публіцисту Миколі Олександровичу Добролюбову (1836–1861), вимогам Закону України «Про засудження та заборону пропаганди російської імперської політики в Україні і деколонізацію топонімії» (далі – Закон).

Добролюбов Микола Олександрович (1836–1861) – російський літературний критик і публіцист, один із керівників журналу «Современник». Філософ-матеріаліст, розробляв основи матеріалістичної естетики, виступав за реалістичні принципи в літературі й літературній критиці. Основні статті: «Що таке обломовщина?» (1859), «Темне царство» (1859), «Промінь світла в темному царстві» і «Коли ж прийде справжній день?» (обидві 1860). У статті

«Затуркані люди» (1861) обґрунтував алогізм учинків та психопатологічні риси героїв Ф.М. Достоевського. На перший погляд із симпатією ставився до українського народу та його культури. Схвально відгукнувся про збірку М.А. Маркевича «Південноросійські пісні» («Южно-русские песни», 1858). Водночас поезію Т.Г. Шевченка не вважав більш значущим явищем, ніж українські народні пісні (стаття «“Кобзар” Тараса Шевченка», 1860).

У зазначених текстах Добролюбова виразно виявляється ставлення представника великодержавної нації до нації колонізованої.

У цьому контексті про критика вичерпно висловився Ю.В. Шевельов у публікації «Шевченко і Добролюбов. Кінець однієї легенди» (Львівські вісті. 02.05.1943): *«Похвали Добролюбова Шевченкові – це найгірше приниження поетові, це найбільша образа української нації. Ці похвали об’єктивно нічим не кращі від лайок Белінського. Це власне продовження традицій Белінського, тільки пізніше відповідно до нових обставин. Коли Белінський казав про українську культуру “не було, нет і не будет”, то Добролюбов уже не міг цього говорити, бо надто впадали в очі факти її розвитку. І тому він змінює формулу: хай, мовляв, трошки “було”, хай трошки “е”, але “не будет, не будет, не будет”».*

Був категоричним щодо сепаратизму Пантелеймона Куліша – висміяв його «Переднє слово до громади», де для української літератури було визначено ідеологічну роль. Заперечував існування окремої української літератури: *«Признатися, ми не знаємо до ладу, про що саме говорить тут п. Куліш».* Оцінка Добролюбовим «Чорної ради» надто різка. На його думку, українські письменники мали б створювати пасторальні образки, водевілі, найкращою в цьому ряду була «Енеїда наизнанку». Критик убачає *«в покірливості Квітчиної Марусі... діяння історії, куди серйознішої, аніж козацтво, гайдамаччина і все, чим сповнені наші історичні твори».*

Таким чином, творчість російського літературного критика та публіциста Миколи Олександровича Добролюбова (1836–1861) містить ознаки *українофобії*, зокрема публічно висловлених закликів у засобах масової інформації, літературних та мистецьких творах, що заперечують суб’єктність Української держави, української нації, боротьбу проти підкорення, експлуатації, асиміляції українського народу, а також правомірність захисту політичних, економічних, культурних прав українців, розвитку української національної державності, науки, культури, зневажають питомі етнокультурні ознаки українців, ігнорують українську мову та культуру, а увічнення його пам’яті в топонімах, назвах юридичних осіб та об’єктів права власності, пам’ятниках і пам’ятних знаках є втіленням *русифікації* – складової російської імперської політики, спрямованої на нав’язування використання російської мови, пропагування російської культури як вищих порівняно з іншими національними мовами та культурами, витіснення з ужитку української мови, звуження українського культурного та інформаційного простору.

З огляду на викладене вище *об'єкти (географічні об'єкти, назви юридичних осіб та об'єктів права власності, пам'ятники та пам'ятні знаки)*, присвячені російському літературному критикові та публіцисту Миколі Олександровичу Добролюбову (1836–1861), відповідно до частини першої статті 2 Закону, *належать до символіки російської імперської політики.*

Члени Експертної комісії Українського інституту національної пам'яті з питань визначення належності об'єктів до символіки російської імперської політики:

БРЕХУНЕНКО Віктор Анатолійович

ВЕРБИЧ Святослав Олексійович

ГЕНЕРАЛЮК Леся Станіславівна

ГРЕЧИЛО Андрій Богданович

МИТРОФАНЕНКО Юрій Станіславович

СОКИРКО Олексій Григорович